

ZAKON XII TABLICA (*Leges duodecim tabularum*)

I Tablica

1. AKO JE NEKO POZVAN NA SUD, NEKA IDE. AKO NE IDE, NEKA SE POZOVU SVEDOCI, ZATIM NEKA GA PRIVEDE. 2. AKO POKUŠA DA PREVARI ILI DA BEŽI, NEKA STAVI RUKU NA NJEGA. 3. AKO JE ZBOG BOLESTI ILI STAROSTI NEMOĆAN, NEKA MU DA STOKU ZA PREVOZ, AKO NEĆE, NE TREBA MU DATI POKRIVENA KOLA.

4. NEKA IMUĆNOM JEMAC BUDE IMUĆNI, A GRAĐANINU PROLETERU NEKA JEMAC BUDE KO HOĆE.

5. ZA OSOBE U NEKSUMU I U MANCIPIJUMU, ZA UGLEDNE I KLIJENTE, NEKA VAŽI ISTO PRAVO.

6. AKO SE NAGODE U SPORU, NEKA SE TO OGLASI. 7. AKO SE NE NAGODE, NEKA SE PRE PODNEVA ZAJEDNO POJAVE NA KOMICIJUMU ILI FORUMU I IZNESU SPOR. ZA VREME IZLAGANJA NEKA OBOJICA BUDU PRISUTNI. 8. POSLE PODNEVA NEKA SE PARNICA REŠI U KORIST PRISUTNOG. 9. AKO SU OBOJICA PRISUTNI, NEKA ZALAZAK SUNCA BUDE KRAJNJI ROK (za donošenje presude). 10. Kada su nestali proleter, i bogati i klijenti, kao i VADES i SUBVADES, kao i 25 asa, te talioni i pretraživanje krađe sa ČINIJOM I PREGAČOM (*lance et licio*), – sve su te starine iz XII tablica iščezle donošenjem Ebucijevega zakona.

II Tablica

1a. Dakle, kazna po osnovu opklade (*sacramentum*) bila je ili petsto ili pedeset. Naime, u stvarima od 1.000 ili više asa zahtevala se opklada od 500 asa, a za manje vredne je pedeset asa. Tako je bilo propisano Zakonom XII tablica. Pa i kad je bio spor o slobodi čoveka, iako je čovek najveća vrednost, ipak se zahtevala opklada od 50 asa, što je propisano istim zakonom.

1b. Postupak je vođen uz traženje da bude određen sudija ili arbitar (*iudicis postulatio*) onda kada je za neke slučajeve to zakon nagao, kao što je Zakon XII tablica to naredio onda kada se zahteva tražbina iz stipulacije (*stipulatio*).

2 ...TEŠKA BOLEST... ILI SA STRANCI ZAKAZANO ROČIŠTE... AKO TAKVA BOLEST ZADESI SUDIJU, ARBITRA ILI TUŽENOG, TOG DANA NEĆE SE ODRŽATI ROČIŠTE.

3. AKO SE NEKOM NE ODAZOVE SVEDOK, TREĆEG DANA NEKA IDE PRED NJEGOVU KUĆU I GLASNO GA DOZIVA.

III Tablica

1. ONOM KOJI JE PRIZNAO DUG, ILI U STVARIMA PRESUĐENIM PO PRAVU, TREBA DA PRIPADA 30 ZAKONSKIH DANA (da plati). 2. POSLE TOGA NEKA STAVI RUKU NA NJEGA I NEKA GA VODI PRED SUD. 3. AKO NE IZVRŠI PRESUĐENO, ILI NIKO ZA NJEGA PRED SUDOM NEĆE DA BUDE JEMAC (*vindex*), NEKA GA VODI SA SOBOM VEZANOG, ILI REMENOM, ILI OKOVIMA ZA NOGE OD 15 FUNTI, NE LAKŠIM ILI, AKO HOĆE, NEKA GA VEŽE TEŽIM. 4. AKO (DUŽNIK) ŽELI, NEKA ŽIVI O SVOJEM. AKO NE ŽIVI OD SVOG, ONAJ KOJI GA DRŽI OKOVANOG NEKA MU SVAKI DAN DA LIBRU HLEBA (327 gr.). AKO HOĆE NEKA DA VIŠE.

5. Ali isto tako postojalo je pravo međusobne nagodbe, a ako ne objave sporazum, držani su (dužnici) u okovima 60 dana. U toku tih dana u tri uzastopna pazarna dana (*nundinae*) izvođeni su na Komicijum pred pretora, gde je oglašavano na koliko novca su osuđeni. Trećeg pazarnog dana, kažnjavani su smrtnom kaznom ili su prodavani preko Tibra tuđinima.

6. TREĆEG PAZARNOG DANA, NEKA GA SEKU NA DELOVE. AKO SU ODSEKLI

VIŠE ILI MANJE, NEĆE SE SMATRATI PREVAROM.

IV Tablica

1. Nakazno dete treba odmah ubiti, kao što propisuje XII tablica.

2.a. Zakon (XII tablica) je ocu dao nad sinom pravo života i smrti (*ius vitae ac necis*).

2.b. AKO OTAC TRI PUTA PRODA SINA, NEKA SIN BUDE SLOBODAN OD OCA.

3. Oterao je ženu, naredio joj prema Zakonu XII tablica da pokupi svoje stvari, uzeo joj ključeve.

4. Ako se sazna da je žena rodila u jedanaestom mesecu posle muževljeve smrti, i to bude utvrđeno, uzima se da je začela nakon muževljeve smrti, jer su decemviri zapisali da se čovek može roditi u desetom mesecu, a ne u jedanaestom.

V Tablica

1. Stari su hteli da žene, makar bile i pu-noletne, zbog lakoumnog rasuđivanja budu pod tutorstvom, izuzev devica Vestalki za koje su hteli da budu slobodne. Tako je Zakon XII tablica propisivao.

2. Ne mogu se steći održajem *res Mancipi* u svojini žene koja je pod tutorstvom agnata, osim ako ih žena nije predala uz odobrenje tu-tora. Tako je Zakon XII tablica propisivao.

3. KAKO JE (u testamentu) ODLUČIO O IMOVINI ILI STARANJU NAD SVOJOM IMOVINOM, TAKVO NEKA BUDE PRAVO.

4. AKO UMRE BEZ TESTAMENTA, A NEMA SVOG NASLEDNIKA (*suus heres*), NEKA IMOVINU DOBIJE NAJBЛИŽI AGNAT. 5. AKO NIJE IMAO AGNATA, NEKA GENTILI DOBIJU IMOVINU.

6. Licima kojima nije određen tutor u tes-tamentu, njima su po Zakonu XII tablica tu-tori agnati.

7.a. AKO JE (NEKO) DUŠEVNO BOLE-STAN, NEKA VLAST NAD NJIM I NJEGO-VOM IMOVINOM IMAJU AGNATI I GEN-

TILI. 7.b. ... AKO MU NIJE BIO (postavljen) ČUVAR... 7.c. Zakon XII tablica zabranjuje rasipniku da upravlja svojom imovinom. Za-kon XII tablica nalaže da rasipnik kome je zabranjeno (upravljanje) imovinom bude pod starateljstvom agnata.

8. Zaostavštinu oslobođenika, rimskog građanina, Zakon XII tablica ustupa patronu, ako je umro bez testamenta, a nema najbližeg naslednika. Iako se govori o patronu i oslo-bođeniku, zakon je rekao: „IZ OVE FAMILIJE U ONU FAMILIJU“.

9. One (stvari) koje su u potraživanjima po samom pravu, po Zakonu XII tablica, se dele na nasledne delove. Po Zakonu XII tablica, ostavinski dug se po samom pravu deli sraz-merno pojedinim naslednim delovima.

10. Ova tužba (za podelu porodične imo-vine, *actio familiae erciscundae*) vodi poreklo od Zakona XII tablica.

VI Tablica

1. KADA ZAKLJUČUJU NEKSUM ILI MANCIPACIJU, KAKO SU IZGOVORILI REČI, TAKVO NEKA BUDE PRAVO.

2. Budući da je po Zakonu XII tablica bilo potrebno da se ispuni ono što je bilo u objav-ljenim rečima, onaj koji bi poricao kažnjavan je na dvostruki iznos, a od strane učenih prav-nika ustanovljena je i kazna za prećutkivanje (mana).

3. Održaj za zemljište traje dve godine, a za sve ostale stvari godinu dana.

4. PREMA TUĐINU NEKA AUKTORI-TAS BUDE VEČNA.

5. Zakonom XII tablica je propisano da žena, koja ne želi da dođe pod muževljevu vlast na takav način (održajem), tri noći svake godine ona treba da izbiva (iz kuće) i da na taj način svake godine prekine (održaj).

6.a. AKO NEKI PRED PRETOROM STA-VE RUKU... 6.b. Zakon XII tablica priznaje i mancipaciju (*mancipatio*) i in jure cesiju (*in iure cessio*).

7. Advokati Verginije zahtevaju da Apije Klaudije povodom spora o slobodi odredi privremenu slobodu po zakonu koji je sam predložio.

8. GREDA KOJA JE UPOTREBLJENA ZA ZGRADU ILI VINOGRAD DA SE NE IZDVAJA. Zakon XII tablica ne dopušta da se izdvaja ili potražuje ukradena greda koja je povezana u zgradama ili vinogradima, već daje tužbu na dvostruki iznos protiv onoga za koga je dokazano da ju je ugradio.

9. ... KADA BUDU OČIŠĆENE, DOK NE BUDU SKINUTE ...

VII Tablica

1. Tumači Zakona XII tablica opisuju (pojam) *ambitus* kao prostor koji postoji oko zida. *Ambitus* se naziva zemljište oko građevina, u širini od dve i po stope. Da je sestercij vredeo dva i po asa, dokaz je Zakon XII tablica koji dve i po stope naziva „sestercijska stopa“.

2. Treba znati da se kod tužbe za uređenje međa (*actio finium regundorum*) mora voditi računa o onom što je zapisano (u Zakonu XII tablica) donekle po ugledu na onaj zakon za koji se govori da ga je u Atini doneo Solon. Tamo, naime, ovako stoji: „Ako neko ogradu“ itd.

3.a. U Zakonu XII tablica se nigde ne pominje izraz *villa* (kao seosko imanje), već uvek u onom značenju „bašte“ (*hortus*), otuda po bašti „baština“. b. Krovinjarama se po krovu nazivaju prosta seoska obitavališta, ... za koji naziv je Mesala, objašnjavajući Zakon XII tablica, rekao da to ime označava i...

4. Zakon XII tablica nije dopuštao održaj (međa) u širini od pet stopa.

5.a. AKO SE SPOREČKAJU ... 5.b. Nastao je spor oko međe u kojem ćemo, na osnovu XII tablica, odlučiti kao tri arbitra.

6. Širina službenost puta je, po Zakonu XII tablica, osam stopa gde je put prav, a na krivini, to jest gde savija, šesnaest.

7. NEKA SE PUT ODRŽAVA: AKO NIJE NASUTO KAMENJE, NEKA (titular službenosti) TERA STOKU KUDA HOĆE.

8.a. AKO KIŠNICA NANOSI ŠTETU ... 8.b. Ako kanal ili vodovod sa državnog zemljišta nanese štetu privatnom, po Zakonu XII tablica će postojati tužba u korist privatnog lica, da bi se vlasniku naknadila šteta.

9.a. Zakon XII tablica je hteo da bude učinjeno, da se odseku grane drveta koje (nisu) više od petnaest stopa ... 9.b. Ako se drvo sa susedovog zemljišta, nagnuto vetrom, nađe nad tvojim zemljištem, po Zakonu XII tablica možeš valjano tužiti radi njegovog uklanjanja.

10. Propisano je, Zakonom XII tablica, da se mogu prikupljati plodovi koji su pali na tuđe zemljište.

11. Prodane i predane stvari postaju samo onda svojina kupca kada je on prodavcu isplatio cenu ili mu na (neki) drugi način pružio obezbeđenje, na primer, jemstvom ili zalogom. Tako je odredio Zakon XII tablica.

12. Kada je (testamentom) određeno da će neko (rob) biti oslobođen „ako nasledniku bude dao deset hiljada“, pa ga je naslednik prodao, dobiće slobodu kad isplati kupcu novac, a to naređuje Zakon XII tablica.

VIII Tablica

1.a. ONAJ KO PESMOM BAJALICOM BACI ČINI... .b. Iako je Zakon XII tablica za veoma mali broj dela naređivao smrtnu kaznu, smatralo se da tako treba kažnjavati onoga ko se glasno rugao nekome, ili je spevao pesmu kojom je drugoga obeščastio ili osramotio.

2. AKO JE NEKI UD BIO OSAKAĆEN, PA SE NE NAGODE, NEKA SE PRIMENI TALION.

3. Tužba za laku povredu (*iniuria*) je ili zakonska ili pretorska. Zakonska, po Zakonu XII tablica: „Onaj koji je drugome pričinio injuriju, neka snosi kaznu od 25. asa“, koji zakon je bio opšti. Postojali su i posebni, kao ovaj: „Ako je neko rukom ili štapom slomio kost slobodnom čoveku, snosiće kaznu od 300 sestercija, a (ako je slomio) robu, od 150“.

4. AKO JE DRUGOME NEKO UČINIO INJURIJU, NEKA BUDE KAŽNJEN SA DVA-DESET I PET ASA.

5. ...UČINJENA ŠTETA ... DA SE ISPLATI.

6. Zakonom XII tablica je bilo određeno da, u slučaju kada četvoronožna životinja nekome pričini štetu, treba, ili da se ona preda onome koji je oštećen, ili da se ponudi naknada procenjene štete.

7. Ako plodovi sa tvog stabla padnu na moje zemljište, pa ja pustim stoku da ga popase, ne možeš tužiti po Zakonu XII tablica ni za popašu, jer se ne napasa na tvome, niti za štetu koju pričine životinje.

8.a. ONAJ KOJI JE ZAČARAO PLODOVE... 8.b.... ILI BUDE ZAČARAO TUĐ USEV...

9. Dakako, ako je neko noću plugom preoraio ili posekao (tuđe) plodove, za punoletnog je u XII tablica bila smrtna kazna i naređivale su (tablice) da bude obešen u čast Cerere..., a za maloletnog (krivca) da se odredi da se po pretorovom nahodjenju išiba, ili da plati štetu, ili dvostruko.

10. Ako je neko zapalio kuću ili stog sena smešten pored kuće, naređuje se da se vezan i išiban spali ako je to učinio svesno i pri zdravoj pameti, ako je pak slučajno, to jest iz nehata, naređuje se ili da naknadi štetu, ili, ako je manje imućan, da se lakše kazni.

11. (Zakonom) XII tablica je propisano da onaj koji je bespravno posekao tuđa stabla plati za svako 25 asa.

12. AKO JE NOĆU POČINIO KRAĐU, PA BUDE UBIJEN, NEKA JE S PRAVOM UBIJEN.

13. PO DANU..., AKO SE ORUŽJEM BRANIO, ... NEKA (OŠTEĆENI) GLASNO VIČE.

14. Od ostalih ... decemviri su naredili da se uhvaćeni lopovi, slobodni (ljudi), išibaju i dosude onome kome su počinili krađu, ako su to učinili po danu i nisu se branili oružjem; robovi ... da se podvrgnu batinama i strmo-glave sa stene; ali kod maloletne dece su hteli da se po pretorovom nahodjenju išibaju i da se naknadi od njih učinjena šteta.

15.a. Po Zakonu XII tablica na trostruki iznos je kažnjavan onaj kod koga je nađena ukradena stvar (*furtum conceptum*) i onaj koji je ukradenu stvar podmetnuo (*furtum oblatum*). 15.b. (pretraživanje) ... SA ZDELOM I PREGAČOM... (*perquistio cum lance et licio*)

16. AKO TUŽI LOPOVA KOJI NE BUDE UHVAĆEN NA DELU ... NEKA BUDE OSUĐEN NA DVOSTRUKI IZNOS.

17. Zakon XII tablica zabranjuje održaj ukradene stvari.

18.a. Zakonom XII tablica je naređeno da se niko ne bavi zajmom preko jedne dvanaestine. 18.b. Naši stari su u zakonima utvrdili, da se lopov osudi na dvostruko, zelenaš na četvorstruko.

19. Na osnovu ostave se po Zakonu XII tablica daje tužba na dvostruko.

20.a. Poznato je da delikt nesavesnog vršenja tutorstva potiče iz Zakona XII tablica. 20.b. Ako su tutori kradljivci pupiline stvari, treba videti da li je po onoj tužbi, koja se po Zakonu XII tablica protiv tutora postavlja na dvostruki iznos, svaki pojedinačno solidarno odgovoran.

21. AKO JE PATRON NANEŠ ŠTETU KLIJENTU, NEKA BUDE PROKLET.

22. KO SE PRIHVATIO ZA SVEDOKA ILI DA BUDE MERAČ S VAGOM (*libripens*), PA (o tome) NE SVEDOČI, NEKA BUDE NEČASTAN I BEZ PRAVA DA PRAVI TESTAMENT.

23. Dakako da ta kazna za lažno svedočenje po (Zakonu) XII tablica nije ukinuta i da se i sada, kao i ranije, baca sa Tarpejske stene onaj za koga se nepobitno utvrdilo da je lažno svedočio.

24.a. AKO KOPLJE (strela) POBEGNE IZ RUKE VIŠE NEGO ŠTO JE BAČENO, da žrtvuje ovna. 24.b. Za plodove koje je (neko) noću kradom preoraio ili posekao predviđena je po (Zakonu) XII tablica smrtna kazna; propisivale su (tablice) da se postavi na uzvišeno mesto i usmrti u čast Cerere, što je teža kazna nego za ubistvo.

25. Ko kaže otrov, treba da doda, štetan ili koristan, jer i lekovi su otrovi.

26. Poznato nam je da je (Zakonom) XII tablica bilo propisano da u gradu niko ne saziva noćne skupove.

27. Njima (ortacima) Zakon (XII tablica) je dao ovlašćenje da sebi utvrde sporazum kakav žele, ali tako da se nešto ne poništava po javnom pravu, a smatra se da je ovaj propis prenet iz Solonovog zakonodavstva.

IX Tablica

1. Privilegije da se ne predlažu. 2. O glavi građanina da se ne odlučuje, izuzev putem najviše (centurijatske) skupštine.

3. Zar se može smatrati strogim to što je bilo zapisano u tim zakonima (XII tablica)? Zar misliš da je bio strog zakon kojim se kažnjava smrtnom kaznom sudija ili arbitar koji je određen pred pretorom ukoliko je nepobitno utvrđeno da je primio novac u stvari koju je trebalo da presudi?

4. Istražne sudije koje vode postupak u stvarima sa smrtnom kaznom, nazivani su kvestori za oceubistva (*quaestores paricidii*), njih takođe pominje Zakon XII tablica.

5. Zakon XII tablica je naređivao da se kazni smrću onaj koji je podsticao neprijatelja (protiv Rima) ili je izručio rimskog građanina neprijatelju.

6. I odredbe Zakona XII tablica su zabranjivale da se ubije neko bez presude.

X Tablica

1. NEKA SE MRTVAC NE SAHRANJUJE ILI SPALJUJE U GRADU.

2. ... OVO DA SE VIŠE NE RADI: DA SE LOMAČA NE UREĐUJE SEKIROM.

3. Ograničivši, dakle, izdatke na tri marame, purpurnu tuniku i deset svirača, zabranio je takođe i naricanje.

4. ŽENE DA NE GREBU LICE NITI DA NARIČU NA POGREBU.

5.a. KOSTI MRTVACA DA SE NE VADE NAKON POGREBA. 5.b. Izuzetak su poginuli u ratu ili umrli u tuđini.

6.a. Osim toga, ovo postoji u zakonima: O miropomazanju: „zabranjuje se miropomazanje roba i svako obređivanje vinom“... „Da se ne dozvoli ni rasipničko škropljenje (mirisima i vinom), ni veliki venci, niti posude sa tamjanom“. 6.b. Da su stari koristili piće od mire dokaz je to što XII tablica zabranjuje da se stavlja mrtvacu.

7. AKO JE NEKO IMANJEM, ČAŠĆU ILI VRLINOM STEKAO VENAC, PA TO PO NJEGOVOJ ILI RODITELJEVOJ SMRTI BUDE IZLOŽENO U KUĆI ILI IZVAN NJE, NEKA TO BUDE DOPUŠTENO.

8. ... NITI DA SE (na grob) DODAJE ZLATO. ALI AKO SU NEKOME ZUBI BILI POVEZANI ZLATOM, PA ON S NJIM BUDE SAHRANJEN ILI SPALJEN, NEKA TO BUDE DOPUŠTENO.

9. (Zakon XII tablica) zabranjuje da se protiv volje vlasnika podigne nova lomača ili grob na manje od 60 stopa od tuđe zgrade

10. Zabranjuje se održaj predvorja groba (*forum*) i samog groba.

XI Tablica

1. Pošto su decemviri zapisali sve zakone na deset tablica s najvećom pravičnošću i mudrošću, sledeće godine je izabrana druga grupa decemvira... koji su dodali dve tablice nepravičnih zakona o pravu na zaključenje braka, pa su (tako) nečovečnim odredbama utvrdili da plebejci ne treba da budu s patricijima.

2. Tuditan izveštava da su decemviri, koji su postojećim tablicama dodali dve, izneli su pred narod predlog o kalendaru. Kasije će o njima pisati da su začetnici (kalendaru).

3. U njima (knjigama o republici) nalaziš jedan podatak o Gneju Flaviju Anijevom sinu. On izvesno nije živio pre decemvira, budući da je bio kulovski edil, koja magistratura je ustanovljena mnogo godina posle decemvira. U čemu je, dakle, njegova zasluga, što je obja-

vio kalendar sudskih dana (*fasti*)? Misli se da je ta tablica u to vreme bila sakrivena, da bi malo njih išlo na dan vođenja spora.

XII Tablica

1. Uvedeno je zakonsko pravo zaloge (*pignoris capio*), npr. po Zakonu XII tablica protiv onoga koji je kupio žrtvenu životinju a nije isplatio cenu; takođe protiv onoga koji nije predao najamninu za onu stoku koju je neko zato dao u najam, da bi se dobijeni novac utrošio za obrednu trpezu, to jest za žrtvu.

2.a. AKO JE ROB IZVRŠIO KRAĐU ILI NANEĆO ŠTETU. 2.b. Iz protivpravnih radnji sinova porodice ili robova mogu se podići noksalne tužbe (*actiones noxales*) da bi se dozvolilo ocu ili gospodararu bilo da plati procenjenu vrednost spora, bilo da preda (učinioca)

u noksu. Ove tužbe su ustanovljene ili zakonima ili pretorovim ediktima: zakonima, npr. tužba za krađu koju je predvideo Zakon XII tablica itd.

3. AKO PODIGNE LAŽNU SVOJINSKU TUŽBU, AKO HOĆE ON ...(neka predloži) VIŠE ARBITARA...(i) NEKA SE ODREDE (samo) TRI, PO NJIHOVOJ ODLUCI. NEKA PLATI DVOSTRUKU ŠTETU ZA IZGUBLJENE PLODOVE.

4. Zabranjeno nam je da stvar koja je predmet spora posvetimo bogovima, u suprotnom plaćamo dvostruku kaznu,... ali ništa ne kaže da li dvostruki iznos treba da bude predat blagajni ili protivniku u sporu.

5. U (Zakonu) XII tablica nalazimo odredbu: sve ono što narod kasnije utvrdi (izglasa), to treba da bude pravo i valjano.